

Komunikačno-pragmatické súvislosti v dynamike konceptu SMIECH na porovnaní slovenského, ruského a španielskeho jazyka

Zuzana Kováčová

Katedra slovanských filológií

Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

Communication-Pragmatic Connections in the Dynamics of the LAUGHTER Concept on a Comparison of the Slovak, Russian and Spanish Languages

Litikon, 2024, Vol. 9, No. 2, pp. 35-50

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4092-0509>

One of the most interesting, but at the same time also the most complex areas of research into linguistic and cultural specificities is the expression of emotions and their semantic shifts in communication. Laughter and its emotional component are conceptualized in the mental space of a person as a conceptual image and a conceptual scenario. The image is based on a complex of indirect nominations that describe people's ideas about laughter and its subject – the bearer of a certain emotional state. The mental script includes the components of the emotional-evaluative situation leading to laughter and the ways of interaction between the participants of the communication. The goal of the study is to identify metaphorical images that represent the figurative component of the researched concepts as mental structures. LAUGHTER is conceptualized in languages as a living creature. The specificity of these anthropomorphic figurative nominations is demonstrated by comparing the Slovak, Russian and Spanish languages.

Keywords: narrativized aspect, self-presentation, addressee, addresser, communication, pragmatics

Úvod / Smiech – humor – vtip

Smiech je fyziologickou reakciou človeka na podnet, v základe ktorého stojí nejaký – zvyčajne neočakávaný paradox, vtipná situácia či dôvtipná reakcia na nie príliš logickú otázku či iný podnet. Smiech je spontánna reflexia na podnet z vonkajšieho prostredia, no jeho prítomnosť či frekvencia závisia od tzv. „zmyslu pre humor“.

Z psychologického hľadiska je humor definovaný ako „radostný citový vzťah vyvolaný komickou myšlienkou, nápadom, reakciou na situáciu či samotnou situáciou“ (Heretik, 2019, s. 21). Slovo *humor* je latinského pôvodu – označuje štyri telesné šťavy a znamená vlhkosť alebo tekutina. Až do neskorého stredoveku pretrvával názor, že narušenie rovnováhy medzi štyrmi základnými šťavami, ktorými sú: krv, žltá žľč, čierna žľč a hlien v tele človeka, je príčinou

chorôb. Nerovnováha telesných štiav sa venoval aj zakladateľ modernej medicíny Hippokrates – otec modernej medicíny. Zároveň rozdelil ľudí na typy osobnosti podľa toho, ktorá zo základných štiav človeka ovláda, z čoho sa neskôr stala teória štyroch temperamentov, t. j. ľudí podľa ich temperamentu¹ vnímal ako: sangvinikov, cholerikov, melancholikov a flegmatikov. Samotné slovo *temperament* – pochádza z lat. *temperare*, čo znamená *miešať*. Teóriu štyroch temperamentov po Hippokratovi rozpracoval lekár Galénos.² V ideálnej osobnosti mali byť uvedené vlastnosti dobre vyvážené.

V neskorších dobách sa spomenuté telesné šťavy nazývali slovom humor a to isté slovo sa začalo používať aj na označenie nálady či povahy. V angličtine sa v tomto zmysle používa dodnes, ak má niekto zlú náladu, povie sa, že je *in bad humor*. V alžbetínskej dobe anglický dramatik Ben Johnson napísal hru, v ktorej vystupujú len postavy prináležiace danému typu temperamentu s názvom *Every Man in His Humor* (v preklade *Každý podľa svojej nálady/povahy*). Hra bola nielen úspešná, ale stala sa aj akýmsi prototypom zábavy, vznikali podobné hry, ktoré boli spravidla komédie a postavy boli divákovi smiešne, pretože prezentovali len jednu konkrétnu osobnostnú črtu, čím sa dostávali do ostrého kontrastu a vyvolávali u divákov búrlivý smiech. V dôsledku toho sa slovo humor začalo používať aj vo význame smiešny, zábavný.

„R. A. Martin definuje šesť dimenzií zmyslu pre humor: a) kognitívna schopnosť (porozumenie, tvorenie, zapamätanie si humoru); b) estetická reakcia (ocenenie humoru, pobavenie sa na humore); c) habituálne schémy správania (tendencia často sa smiať, hovoriť a počúvať vtipy, baviť druhých); d) temperamentálne, emočné črty (napr. veselosť, energickosť); e) postoje (napr. uvoľnený pohľad na svet, pozitívny vzťah k humoru); f) kopingová stratégia alebo obranný mechanizmus (tendencia čeliť s humorom nepriazni osudu). Zmysel pre humor je teda u jednotlivca originálnym prienikom všetkých týchto faktorov plus jeho životnej histórie a skúseností“ (Martin, cit. podľa Heretik, 2019, s. 23 – 24).

S. Freud udáva vzťah medzi humorom a komicnosťou, resp. komicnom v práci *Totem a tabu*. Vtip a jeho vzťah k nevedomí takto: „Humor je najskromnejším druhom komicna. Môže sa uskutočňovať už v jednotlivcovi, účasť ďalšej osoby k nemu nič nového nepridáva. Nevieme jednoducho povedať, čo sa pri vzniku humoristickej slasti v jednotlivcovi deje, určitý pohľad však získame, keď preskúmame prípady zdieľaného humoru“ (Freud, 1991, s. 157).

Vtip či žart je podstatou anekdoty ako krátkeho textového útvaru. Anekdota sa vyznačuje prvkami narácie, je založená na textovej skratke a neočakávanej humornej pointe (Luther, 2011).

Anekdoty stavajú na osvedčených (tradičných) princípoch: poslucháč si musí význam domyslieť, lebo humorný obsah je skrytý a treba ho pochopiť, výstavba anekdoty je podriadená nečakanému, vtipnému rozuzleniu (pointe). Na vyvolaní reakcie v podobe smiechu u adresáta má veľký podiel aj spôsob interpretácie. To znamená, že adresant môže byť výborný alebo

¹ Sangvinik – od lat. *sanguis* – krv; cholerik – od gr. *chloe* – žltá žľč; melancholik – od gr. *melan-chole* – čierna žľč; flegmatik – od gr. *phlegma* – hlien.

² Galénos hľadal fyziologické príčiny rôzneho správania sa ľudí a rozdelil ich na: horúce – studené a suché a vlhké prevzaté zo štyroch živlov. Východiskom mu boli idey starogréckych lekárov, ktorí spomenuté základné telesné šťavy odvodzovali od filozofického chápania sveta, v ktorom sa štyri telesné šťavy prepájali so štyrmi elementmi a štyrmi ročnými obdobiami. Krv – považovaná za horúcu a vlhkú zodpovedala jari; žltá žľč – považovaná za horúcu a suchú zodpovedala letu; čierna žľč – studená a suchá zodpovedala jeseni; hlien – studený a vlhký zodpovedal zime.

menej dobrý rozprávač vtipov. Samotný text anekdoty je zasadený tak do aktuálneho komunikačného kontextu, ako aj dobového kontextu. Do jazykového obrazu sveta sa premietajú dobové súvislosti, nálady, vzťahy. Obyčajne ide o tie súvislosti, ktoré sú v povedomí adresáta či adresátov aktuálne alebo aspoň ešte živé. V nejakom zmysle či súvislosti môžu byť staršie udalosti revitalizované dobovým diskurzom v záujme vyvolania pobavenia či smiechu.

Folkloristický záujem sa dosiaľ zameriaval na tradičné anekdoty, ktoré dlhodobo kolujú v ústnom podaní v určitom regióne (napr. o banskoštiavnickom Náckovi), alebo putujú a sú u rôznych národov zaznamenané v rôznych zbierkach a variantoch. Medzi nimi sú zaznamenané zhodné tematické okruhy, napríklad o čudáckych chytrákoch (príbehy o Kocúrkove), o manželskom súžití, hlúpej žene, starej dievke, klamároch, mudrlantoch a ďalšie.

Metodologické východiská pri skúmaní konceptu SMIECH v komunikačno-pragmatických súvislostiach

Predmetom skúmania sú texty anekdot, v ktorých dominuje naratívny režim. Túto rozsiahlu množinu vtipov a anekdot sme zámerné zúžili: sústredenie sa na skupinu krátkych textových vtipných útvarov s naratívnym režimom znamená, že neberieme do úvahy aforizmy, ale ani paremiologické útvary, frazémy a frazeologizované spojenia či inovované a aktualizované frazémy, ktoré sú súčasťou mnohých (aj keď vtipných) reklamných útvarov.

Predmetom skúmania sú anekdoty, ktoré sú komponované tak, že je v nich možné identifikovať narativizovaný aspekt hovoriaceho. Terminologicky sa opierame o pojmy, ktoré sa etablovali s nástupom pragmatiky v lingvistike. Cieľom je na súbore vybraných ukážok identifikovať reflexiu sociálnej egoprezentácie a adresácie. S týmto cieľom súvisí otázka, aký pragmaticko-komunikačný potenciál majú anekdoty istého typu, t. j. či a v akej miere je v ich texte implicitne obsiahnutá dispozícia projektovať adresáta/adresátov, adresanta/hovoriaceho a v akej miere sa táto projekcia stáva súčasťou informačnej a pragmatickej funkcie anekdoty. Anekdotu, resp. vtip chápeme ako prehovor, ktorý je alebo interpretovaný interpretom (ten, kto vtip hovorí), alebo ho ako text recipuje čitateľ. Otázka spôsobu interpretácie anekdoty, t. j. jej prednesenia nie je súčasťou nasledujúcich analýz, pretože jej skúmanie (aj napriek tomu, že na primárny účinok pointy má vplyv) patrí skôr do rétoriky než pragmatiky. Používame pojmy aktéri = v texte anekdoty účinkujúce/vystupujúce a konajúce osoby, ktoré sú identifikované najčastejšie hypokoristikami, zriedkavejšie apelatívami. Identifikácia aktéra na základe jeho pomenovania a pochopenie komunikačných konvencií, resp. ich nepochopenie niektorým z aktérov je kľúčové pre pointu anekdoty. Komunikačný aspekt analýz sa vždy vzťahuje na tie komunikačne javy, ktoré sú relevantné pre identifikáciu hovoriaceho (ako aktéra), adresáta (ako aktéra) alebo inej osoby (aktéra).

Komunikačný aspekt analýz smeruje k určeniu komunikačnej roly, sociálnej roly aktérov, ako aj na určenie ich vzájomných vzťahov: etických, rodových či osobnostných. Komunikačný aspekt analýz obracia pozornosť na samotných aktérov: ich meno, vek, pohlavie, národnú či etnickú príslušnosť, príslušnosť k menšine a vzťah k väčšinovému etniku, na jeho jazyko-vo-komunikačné zručnosti, morálku, sociálne postavenie a z neho plynúci rešpekt či, naopak, dešpekt väčšinovej society, ako aj poznanie kultúry jazykového spoločenstva, v ktorom je anekdotou sprostredkovaný konflikt situovaný. Z komunikačno-pragmatického hľadiska jazykovej reflexie sociálnej egoprezentácie a adresácie má veľkú výpovednú hodnotu osobné meno aktérov anekdoty s naratívnym režimom. Osobné meno je pre adresáta – toho, kto vtip počúva

alebo číta – prvým indikátorom intencie vývoja vzťahov medzi aktérmi. Rovnako interpret svoj prednes modifikuje na základe takejto informácie.

V poslednej časti štúdie stručne predstavíme zmeny, ktoré v ostatných rokoch koncept smiechu, resp. lexikálno-sémantickú skupinu výrazov z jazykového obrazu SMIECHU dynamizujú v spoločenskom diskurze. Lexikálne jednotky, ktoré patria do lexikálno-sémantickej skupiny výrazov z jazykového obrazu SMIECHU a zmeny v tejto skupine dokladáme z korpusových databáz: výkladových slovníkov slovenského jazyka, ruského jazyka, španielskeho jazyka a zo Slovenského národného korpusu.

Spôsoby adresácie v textoch anekdot/vtipov

Adresácia pri rozprávaní vtipu môže byť skúmaná z dvoch aspektov. Prvý aspekt: vtip sa skúma ako rečový žáner, ktorý je konštruovaný tak, aby vyvolal bezprostrednú reakciu adresáta/adresátov v podobe smiechu. To znamená, že adresácia je kľúčová pre tento rečový žáner.

Druhý aspekt: aktéri anekdot sa obracajú jeden na druhého, pričom sa musia nejakým spôsobom oslovovať. Oslovujú sa oficiálnym alebo neoficiálnym spôsobom, ale aj viac-menej intímnymi hypokoristikami. Môže ísť o oficiálne oslovenie Vy/Vás, oslovenie krstným menom, zdobneninou krstného mena či familiárnym spôsobom. Oficiálne oslovenie v ruskom jazyku je oslovenie krstným menom a priezviskom po otcovi (tzv. „otčestvo“), t. j. обращение по имени или имени-отчеству. Z uvedeného vyplýva, že oslovenie je jeden z kľúčových prvkov pri vytváraní rečového a behaviorálneho portréту postáv vo vtipoch, a to pravdepodobne vo všetkých jazykoch. Už v samotnom oslovení niektorého z aktérov anekdoty je premietnutá komunikačná stratégia smerujúca k pointe vtipu. Táto stratégia môže, ale aj nemusí byť zrejماً adresátovi/adresátom vyrozprávanej anekdoty od samého začiatku. Do oslovenia ako komunikačného stereotypu či komunikačného vzorca sa premietajú jazykovo-kultúrne osobitosti národného spoločenstva. Ich znalosť či, naopak, neznalosť sa podieľa na porozumení zmyslu vtipu, teda aj na miere konečnej zábavy.

Autorská dvojica E. Shmeleva a A. Shmelev (2002, s. 197) analyzovala dva spôsoby oslovovania pri rozprávaní vtipu: na jednej strane je to reč rozprávača anekdoty adresovaná príjemcom – je to povinné zadávanie metatextu; na druhej strane je to reč aktérov mikropříbehu (adresovaná jedným aktérom inému aktérovi).

Metatextový vstup je zvyčajne priamym oslovením adresátov/poslucháčov rozprávača – adresanta anekdoty a jeho zmyslom je zistiť záujem adresátov o tému zamýšľanej interpretovanej anekdoty. Inými slovami, rozprávač – interpret anekdoty – zisťuje, či je pre adresátov daná anekdota známa alebo, naopak, nová. Z aspektu kognitívnej psychológie sa využíva princíp nového, resp. neznámeho, čo vzbudzuje zvedavosť u adresátov, a teda aj motiváciu pre pozorné načúvanie. Ak je anekdota adresátom známa, nemá zmysel ju interpretovať.

Metatextové vstupy môžu obsahovať predbežné otázky, ktoré sú apelom na komplex poznatkov o hlavnej téme anekdoty, aby sa predišlo následnému „dovysvetľovaniu“ pointy, čo je spoločensky aj komunikačne neprijemné tak pre adresáta anekdoty, ako aj interpreta, t. j. adresanta. Metatextové vstupy obyčajne končia priamym apelom na adresáta/adresátov zisťovacou otázkou typu: *Počul si ten vtip? Poznáš ten vtip?*

Metatextový vstup či vstupná otázka môžu byť v istom type anekdot aktualizované ako súčasť samotného textu anekdoty, čo zodpovedá interaktívnemu režimu rozprávaného. V tejto

štúdiu sa však zameriavame na vyššie spomenutý druhý aspekt analýzy anekdoty, a to na typ oslovenia aktérov vystupujúcich v krátkom dialógu či príbehu anekdoty.

Predmetom nasledujúcich analýz sú predovšetkým formy oslovenia, ktoré sú ovplyvňované pravidlami etikety reči. Patria sem oslovenia, ktoré majú podobu apelatíva, ale aj antroponymá, oslovenie zdobneninou mena, oslovenie menom a priezviskom, ale aj „láskavé“ oslovenia v súkromnom či intímnom diskurze, familiárne použitie substantivizovaného adjektíva na oslovenie, resp. oslovenia s opačným expresívnym príznakom, keď sa apelatívum – všeobecné substantívum na označenie neindividualizovaného (v tomto prípade) zvieratá používa ako „zámenné“ (ako zámena za priame označenie, ale nie pronominum) oslovenie osoby (napr. pes, baran, vól, zmija a pod.).

Komunikačno-pragmatická funkcia Ty/Vy/vy v ruskom, slovenskom a španielskom rečovom diskurze modelovanom v anekdote

Vo väčšine vtipov v slovenskom, ruskom a španielskom jazyku sa používajú oslovenia v súlade s bežnou jazykovo-rečovou praxou, v intenciách jazykovej normy a rečovej etikety. Oslovenie ako iniciácia pozornosti adresáta adresantom sa používa v bežnom diskurze, v komunikačnej interakcii s ľuďmi, ktorých poznáme, ale aj pri oslovovaní ľudí, ktorých nepoznáme – neznámych ľudí. V oficiálnom komunikačnom styku v (zmysle adresovanosti a v kontexte diskurzívne používaných prostriedkov z množiny možných egocentrických) starším ľuďom vykáme a pri ich oslovovaní používame zámeno vy/Vy, v ruskom jazyku podobne вы/ Вы. Ľudí, ktorých poznáme, tykáme a oslovujeme ты/Ты/ты/Ты; v španielskom jazyku Usted/Ustedes (zámeno 3. osoba sg./zámeno 3. osoba pl.).

V prípade anekdot sa však ustálili isté komunikačné stereotypy v závislosti od témy či modelovaného diskurzívneho prostredia v mikrotexte anekdoty. Napríklad v slovenčine, ak začína anekdota menom *Móricko* (môže to byť forma vokatívu – *Móricko, povedz mi...*, ale aj nemusí – *Móricko sa pýta...*), je to prvá informácia pre adresáta, že má očakávať niečo smiešne, vtipné, paradoxné. Často ide o anekdoty z prostredia školy, konkrétne sa anticipuje kategória mladších žiakov. *Mórickovi* pani učiteľka tyká, pani učiteľke *Móricko* vyká. Zatiaľ čo v prípade žiaka sa jeho uveriteľnosť (a s ňou aj uveriteľnosť mikropříbehu) pre adresáta posilňuje „modelovanou propriálizáciou“, pani učiteľke neprislúcha proprium, jej osoba a úloha aktéra v anekdote sa interpretuje neutrálne, čomu zodpovedá aj zmienené apelatívum. V anekdotách z ruského prostredia je žiak spravidla *Вовочка* a pani učiteľka je *Марья Ивановна*, t. j. v prípade obidvoch aktérov sa štandardne používa proprium. *Марья Ивановна* oslovuje *Вовочку* ты, *Вовочка* pani učiteľku oslovuje вы. V španielskom jazykovom diskurze zo školského prostredia dominujú mená žiakov *Jaimito*, *Pedrito* a žiačky *Carlota*.

V slovenskej aj v ruskej rečovej etikete sa zámená Vy/vy, Vás/vás používajú tak na oslovenie jednotlivca pri vykaní, ako aj pri oslovovaní viacerých adresátov a ich formálna zhoda v rečovej realizácii sama osebe môže byť zdrojom zábavnej pointy v anekdote. Nasledujúci príklad sa vyskytuje identicky v obidvoch jazykoch:

- Товарищ прапорщик! К тебе жена пришла!
- Не «к тебе», а «к вам».
- Не-е-ет, к нам она вчера приходила, а сегодня к тебе.

V slovenčine:

- *Práporčík Kolomazník, prišla za Tebou žena.*
- *Snád' za Vami³ prišla žena.*
- *Nie, nie, u nás bola už včera.*

V prípade španielskeho jazyka k podobnej zámene chápania Vy a vy nedochádza. V španiel-skej rečovej etikete je dvojaké vykanie, a to podľa toho, či sa vyká jednej osobe, alebo viacerým osobám. Ak sa vyká jednej osobe, použije sa 3. osoba sg. a zámeno „*Usted*“. Ak sa vyká viace-rým osobám naraz, použije sa 3. osoba pl. a zámeno „*Ustedes*“. Napríklad:

- *Fuma usted, señor Sánchez?* znamená *Fajčíte, pán Sánchez?* (vykanie pánovi Sánchezovi).
- *Fuman ustedes, señores?* čo znamená *Fajčíte, páni?* (vykanie niekoľkým osobám = zmena formy zámena).

Neznalosť rečovej etikety môže brániť porozumeniu vtipu, ale súčasne sa aj táto komunikačná bariéra stáva predmetom vtipov. V súvislosti s neznalosťou ruskej rečovej etikety vzniklo veľa anekdot o „Čukčoch“, v ruskom jazyku *чукчи*. V skutočnosti ide o Čukčov – jeden z pôvod-ných malých národov, ktorého príslušníci predstavujú väčšinové obyvateľstvo na polostrove Čukotka. V súvislosti s ovládaním, resp. s neznalosťou ruskej rečovej etikety sa predmetom vtipov stal ich prejav v ruštine, ktorý rodený ruský hovoriaci vníma ako komický, pretože mu pripomína reč malého dieťaťa. O sebe hovoria v 3. osobe, akoby na seba nazerali zvonka a ču-dujú sa mnohým veciam podobne ako malé dieťa, keď začína poznávať svet.⁴

Podobne sa predmetom anekdot stávajú mnohí cudzinci, ktorí ešte detailne nepoznajú re-čovú etiketu, a to tak v slovenčine, ako aj v ruštine a používajú *ty* namiesto *vy*, čo sa reflektuje aj v prípade imperatívu slovesa a pre rodeného hovoriaceho to znamená nezdvorilé správanie.

Komunikačno-pragmatická funkcia antroponým v ruskom, slovenskom a španielskom re-čovom diskurze modelovanom v anekdote

V slovenskom spoločenskom diskurze a v situácii, ktorá smeruje k pobaveniu, sú signifikantné propriá *Araňa*, *Aranka* a *Dežo*, *Dežko*. Identifikujú anekdoty o Rómoch a ich vzťahu k väčši-novému národu. Reflektujú tak ich špecifickú mentalitu, ako aj ďalšie spoločenské kontexty. Do anekdot sa dostávajú síce situácie, ktoré majú hodnotu opakujúceho sa vzorca správania, ale nemožno ho rozšíriť či absolutizovať na celú národnostnú menšinu. V kontexte anekdot o Rómoch je explicitná aj istá miera prekárania sa a podpichovania. Rómovia sa vymedzujú voči väčšinovému obyvateľstvu, ktoré pomenovali *gadžovia/gadžovky* a ktoré identifikujú sub-stantivizovaným adjektívom (vo funkcii antroponyma) *biely/bieli* ako opozitum oproti nim – Rómom, napríklad:

³ Aktér v anekdote sa dožaduje vykiania.

⁴ Čukčovia sa ohradili proti ich nazvaniu v ruskom výkladovom slovníku a žiadajú uvádzať svoje po-menovanie výrazom *Luoravetlan*, t. j. („ozajstní ľudia“). Pomenovanie Čukča vzniklo skomolením výrazu čauča („ten, kto má veľa sobov“). Čukotčina (nazývaná tiež čukčtina) patrí medzi paleosibír-ske jazyky. Dostupné na: <https://www.idnes.cz/nastavenisouhlasu?url=https%253a%252f%252fwww.idnes.cz%252fzpravky%252fzahranicni%252fspor-o-cest-cukcove-cukotka> (cit. 10. 08. 2024).

- *Prišla Araňa na poštu s úsmevom na tvári a hovorí zamestnankyni pošty za okienkom:*
- *Prišla som po love. Dneska dvadsiateho. Sociálka.*
- *Peňazí niet a ani viacej nebudú! - hovorí zamestnankyňa pošty.*
- *Čo sa stalo? Gadžovia prestali robiť?*

Koncept bieleho ako zamestnaného a pracujúceho človeka sa prehĺbuje v anekdotách o práci a pracovitosti Rómov, napríklad:

- Dvaja Rómovia kradnú na stavbe a jeden spadne do vápna a zúfalo kričí:*
- *Čo mám teraz robiť?*
- *Jó, dyk, ešte len chvíľu si biely a už by si chcel robiť!*

Ale tento koncept sa preniesol aj do reality, rečový akt sa odohráva medzi samotnými Rómami, ale skutočným adresátom je zamestnávateľ – predstaviteľ verejnej správy. Starosta obce zamestnal na verejno-prospešných prácach miestnych Rómov. Popoludní si prebrali výplatu a chodbou sa ozýva: „*Pane Bože, spadol som do vápna, spadol som do vápna!*“ V domnienke, že sa stal pracovný úraz, vybehne starosta z pracovne: „*Dežo, prečo kričíš?*“ Ten mu ukazuje výplatnú pásku, na ktorej má 2400 SK, ale predtým, keď nepracoval, dostával podporu 3000 SK. V tomto prípade sú dvaja adresáti: primárnym a gramatikalizovaným adresátom – lokútorom výroku bol sám adresant – Róm, ktorý bedáka nad tým, čo sa mu prihodilo: musí pracovať za menej peňazí, než dostával, keď nepracoval. Sekundárnym adresátom – nelokútorom bol zamestnávateľ.

Popri signifikantných osloveníach špecifickými vyššie spomenutými proprietami v anekdotách o Rómoch sa Rómovi tyká, ale Róm inému aktérovi v anekdote alebo vyká, napríklad policajtovi, učiteľke, alebo tyká, ak je to bežný človek, čo zvyčajne signalizuje komunikačnú nezdvorilosť, keď komunikačným partnerom je výrazne staršia osoba.

V španielskom jazyku anekdoty vznikajú ako reflexia rečovej reality, keď Španieli ťažko rozumejú anglickej výslovnosti. Nasledujúci príklad je založený na vnímaní hlásky *h* v slove *help*:

- En un barco viaja un español y un inglés. El inglés se cae al agua y grita:*
- *Help! Help! Help!*
- Entonces el español contesta:*
- *Gel no tengo, pero si quieres shampoo...*

V slovenskom preklade:

- Španiel a Angličan cestujú na lodi. Angličan spadne do vody a kričí:*
- *Pomoc! Pomoc! Pomoc!*
- Španiel odpovie:*
- *Nemám gél, ale ak chcete, mám šampón...*
- (namiesto help počuje gel).*

Vykanie a tykanie v jednom komunikačnom akte v intenciách rečovej etikety reflektuje vzťah starší a mladší, čoho príkladom je aj nasledujúca ruská anekdota, ktorá však má analógiu aj v slovenskom rodinnom diskurze:

Звонок в дверь. Мужик открывает, а там тёща.

– *Здравствуйте, мама, вы к нам надолго?*

– *Пока не надоем.*

– *А что, даже чаю не попьёте?*

Do rečovej etikety sa premieta poznanie širšieho kontextu: dobových súvislostí, historických udalostí, kultúrnych či politických udalostí.

Významné politické osobnosti a vodcovia zo sovietskej éry ako aktéri anekdot bývajú oslovení vlastným menom a priezviskom po otcovi, t. j. по имени-отчеству: *Владимир Ильич, Никита Сергеевич, Леонид Ильич*.⁵ Identifikácia konkrétnej osoby, resp. narážka na inú osobnosť v dôsledku zhody krstného mena a priezviska po otcovi, sú nevyhnutné pre porozumenie zmyslu vtipu aj v nasledujúcom prípade:

К Брежневу обращаются товарищ Брежнев, а он говорит:

– *Зачем же так официально? Называйте меня просто: Ильич.*

Vtip spočíva v tom, že hlavný aktér sa viac-menej stotožňuje s V. I. Leninom, poukazujúc tým na svoju významnosť.

V anekdotách o politických osobnostiach sa môže premietiť aj krutosť vodcov či neutešený charakter doby, v ktorej žili, čím sa anekdoty posúvajú na hranicu čierneho humoru:

Зосnulý Ленин в súvislosti со spoločenskými zmenami osloví familiárne Stalina:

– *Но чо, Коба, по́jde луд за тобой?*

– *Кто nepо́jde за мноу, по́jde за тобой.*

Aj v anekdotách o politických osobnostiach sa vyskytujú hypokoristiká:

Лежит Брежнев с любовницей в постели, она ему говорит:

– *А почему бы тебе не открыть границы и не разрешить всем, кто хочет, уехать?*

– *Ах, шалунья, ты хочешь, чтобы мы с тобой вдвоем остались?*

– *Нет, Ленечка, ты один останешься.*

Najmä anekdoty, ktoré sú novšie, odrážajú viac-menej situáciu aktuálnych spoločensko-politických pomerov, obsahujú oslovenia neutrálne, t. j. také, ktoré zodpovedajú postaveniu – funkcii konkrétneho politika (napr. *пán prezident, пán premiér, пán minister* a pod.). Zo slovenského prostredia:

Premiér príde domov a hovorí:

– *„Drahá, dnes nám predseda parlamentu povedal, že odteraz budeme platení len od vykonanej práce.“*

Pani Premiérová zalomí rukami:

– *„Preboha, z čoho budeme potom žiť?“*

⁵ Ide o osobnosti: Vladimír Iljič Lenin, Nikita Sergejevič Chruščov, Leonid Iljič Brežnev.

V španielskom diskurze sa politici v porovnaní s ruským, ale aj slovenským, neoslovujú propriami, ako sme to uviedli vyššie, ale komunikačnú funkciu oslovenia plnia apelatíva: premiér, politik a pod. Istú výnimku predstavuje obdobie vlády generála Franka, keď sa nepriamo naráža na tento časový interval.

Veľa anekdot vzniká z nepoznania komunikačných stereotypov, ktoré majú charakter komunikačných fráz, môžu byť pripísané blondínkam, pretože ich inteligencia je v takomto diskurze tradične spochybňovaná:

Dve blondínky cestujú vlakom. Oproti nim sedí jeden prešedivený, bradatý muž. Jedna hovorí:

– Ty počuj, to nie je kráľ Štefan?

– Šibe ti, veď ten zomrel pred 100 rokmi.

O nejaký čas vojde do kupé muž a hovorí: – Hello Štefan! Ako sa máš? 100 rokov som ťa nevidel.

Na to blondínka: – No...? Komu tu šibe?

Pointa spočíva v použití frázy *trvá to 100 rokov*, *bolo to pred 100 rokmi*, ktorú treba chápať v zmysle veľmi dávno; tak dávno, že je zbytočné ten čas kvantifikovať; v slovenčine je v podobnom postavení vyjadrovanie frekvencie použitím frazeologizovaného spojenia *raz za uhorský rok*.

Použitie apelatívum v časti, ktorá uvádza komunikačnú situáciu – blondínky, má informačnú hodnotu. Pomenovanie blondína/blondínka/blondínky znamená pre adresáta definujúci klasifikačný znak, ukazovateľ. Ide o identifikátor anticipujúci pomalšie či nelogické uvažovanie danej množiny aktérov, teda ide o typ indifferenčného funkčno-sémantického ukazovateľa, na základe ktorého je adresátom „definovaný“ a paralelne aj posudzovaný objekt. V prvom rade tu vyniká epistemická ľahostajnosť či neangažovanosť. Trieda blondínok – trieda X – je preddefinovaná nejakým kategorickým atribútom ako objekt, množina jednotiek, definovaných nejakým kategorickým atribútom. Samotné apelatívum blondínka je teda akýkoľvek z objektov patriacich do triedy X.

Tento definujúci klasifikačný znak, na základe ktorého sú v spoločnosti konvencionalizované funkčno-sémantické typy indifferenčných ukazovateľov, je signifikantný pre celú skupinu anekdot o blondínkach. Stali sa prototypom naivity a v dôsledku toho vnímajú metaforické transpozície doslovne, a to býva akcentované použitím frazeologizovaných spojení (ako súčasti modelovanej situácie), napríklad: *Viete, prečo blondínka stojí na chodníku a vyhadzuje do vzduchu hodinky? Aby videla, ako ten čas letí*. Podobne to je v prípade polysémie. Za jej vznikom obyčajne tiež stojí metafora alebo metonymia, ktorá je však lexikalizovaná či uzualizovaná, ba až zautomatizovaná v rečovej praxi. Napríklad v slovenčine slovo *druhý/druhý/druhý* je numerálium a označuje poradie. Používa sa však aj na vyjadrenie významu *iný/iná/iné*:

Blondínka ide po chodníku a na opačnej strane cesty vidí priateľku, tiež blondínu a kričí:

– Pod' na druhú stranu.

– Pod' ty, ja už som na druhej.

Polysémia sa vyskytuje v anekdotách v každom jazykovo-kultúrnom spoločenstve a keďže rozpad polysémie vedie k vzniku homonymie, nájdeme aj vtipy vychádzajúce zo zvukovej či pravej homonymie. Příklad zo španielskeho jazyka založený na polysémii slova *cobra*: 1. *had kobra*, 2. *sloveso účtovať si*:

- *Me acaba de picar una serpiente!*
- *Cobra?*
- *No, gratis.*⁶

Iný príklad – slovo *mono* znamená: 1. opica; 2. pekný:

*Qué le dice un mono a otro mono? – Qué monos somos!*⁷

Dynamické zmeny v sémantickom poli konceptu SMIECH

V sémantickom poli SMIECH sa v každom prirodzenom jazyku ustálila istá lexikálna makroparadigma. V nej sa reflektujú dynamické procesy spojené so zmenami v živote spoločnosti a s nimi súvisiace zmeny v postojoch jednotlivcov i celého spoločenstva. Sémantické pole odráža jazykový obraz sveta jednotlivca – bežného rodeného hovoriaceho, v tomto prípade predovšetkým sloves smiať sa, zabávať sa, baviť sa, ale aj ich expresívne synonymá, so sémantikou slovesa smiať sa súvisiace substantíva, adjektíva, príslovky a citoslovčia. V sémantickom poli SMIECH prebiehajú procesy – pohyby, ktoré sa týkajú zmien v istej lexikálno-sémantickej skupine vo vnútri celého sémantického poľa. Ide predovšetkým o slovesá a podstatné mená. V dôsledku zmien na jednej strane pribúdajú nové lexémy a nové významy a súčasne sa niektoré „tradičné“ pomenovania zo sémantického poľa SMIECH dostávajú na perifériu slovnej zásoby.

V ruskom jazykovom obraze smiechu k lexémam, ktoré pomenovávajú činnosť človeka vyvolávajúcu smiech, zábavu, popri *дурачиться, развлекать, забавлять, чудить, балагурить, шутить, валять дурака, балаганить, фиглярить*, pribudlo aj nové slovo *петросянить*. S. A. Popova uvádza: „[...] слово *петросянить*, образованное от фамилии известного русского юмориста“ (Popova, 2014, s. 92). Uvádza tieto príklady:

- *Дмитрий, хватит петросянить. Уже как-то не смешно.*⁸
- *Опять петросянишь. Взрослый человек, а все ерунду говоришь* (Popova, 2014, s. 93).

Slovo *петросянить*⁹ nadobudlo negatívne konotácie. Kvalita humoru E. Petrosjana je hodnotená nízko.

Sémantické pole SMIECH sa tak v slovenskom, ako aj v ruskom jazyku rozširuje preberaním nových lexém z anglického jazyka, a to najmä a) *smajlík/usmievačik*, v ruskom jazyku *улыбка* – z anglického *smile* = grafický zjednodušený obraz tváre usmievajúceho sa človeka, v ostatnom čase sa týmto slovom označujú všetky emotikony, ktoré znázorňujú ktorúkoľvek emóciu, používa sa najmä v elektronickej komunikácii; b) *Lol/lol*, v ruskom jazyku *ЛОЛ* – vzniklo z anglického *laughing out loud*, ale aj *laugh out loud*, čo znamená hlučne, nahlas sa smiať; ale aj z *lots of laughs*, čo znamená veľa zábavy. Lexéma LOL sa využíva v písomnej komunikácii. Anglické slovo LOL je od roku 2011 súčasťou Oxfordského slovníka anglického jazyka, v ruskom a slovenskom jazyku je

⁶ – Práve ma uštipol had! – Kobra? – Nie, zadarmo.

⁷ Čo hovorí opica inej opici? Aké sme pekné!

⁸ ... petrosjaniš = už to nie je vtipné.

⁹ Pribúdajú odvodeniny *петросянить, петросянство* или *петросяница* vo význame nie smiešny, hlúpy humor.

považované za slangové slovo a môže byť súčasťou elektronických slovníkov, resp. o jeho komunikačných funkciách vypovedajú kontextové realizácie v korpusoch národného jazyka.

Do sémantického poľa SMIECH v ruskom jazyku pribudli к насмехаться, высмеивать, шутить (во 2-м значении «смеяться над кем-то»), дразнить, забавляться, осмеивать, передразни slová *прикалываться, стегать, стебать, выстегиывать*. Z porovnania staršieho a novšieho vydania slovníka je zrejmé, že do novšieho vydania slovníka k uvedeným, pôvodne monosémantickým slovám pribudli ďalšie významy, ktoré majú charakter slangových výrazov a vyjadrujú iróniu, tak je to v prípade *Прикол (2) (жарг.) – шутка, розыгрыш* a v prípade *Стебать (обл.) – хлестать, стегать, бить плеткой, прутком*. V prípade tejto lexémy ide o metaforu: „Стебать или стегать – смеяться над кем-то, высмеивать кого-то. Это метафора, основанием которой служит сема ‘меткое воздействие чем-либо острым’; стегать – это шить иголкой, стегать – остричь, подкалывать, как иголкой“ (Popova, 2014, s. 94).

V Synonymickom slovníku slovenského jazyka (2004) heslo *smiech* zahŕňa až 76 významov spolu s ich kontextovým použitím a štylistickou či expresívnou hodnotou.

V španielskom výkladovom slovníku (2005) je k slovu *risa* (v slovenčine smiech) je uvedených 31 významov aj s ich kontextovým použitím.

SMIECH v slovenskom národnom korpus – webový korpus – výsledky vyhľadávania v SNK: verzia web-7.0 (Slovak Web Corpus 7.0)

Výraz lol (príp. LOL alebo LoL) sa vyskytuje v slovenskom webovom korpus web-7.0 vyše šesťnásťtisícpäťstokrát (presne 16 577, 3,13 na milión, ženské meno Lola bolo odfiltrované). Ide o rôzne diskusné fóra, komentáre a blogové príspevky.

Príklad č. 1 poukazuje na využívanie smajlíka :-) a výrazu lol v živej hovorovej reči z prostredia internetu. Autori taktiež využívajú subštandardné slová a sú tu aj ďalšie odchýlky od spisovnej normy – miestami chýbajúca diakritika a nesprávna interpunkcia.

Príklad č. 1: Využívanie :-) a lol v internetovej diskusii

Pripočítaj k tomu napr. chodníky Slnecná, Komenského, Ústianska, Hlúbika, Ružová ...V minulom roku napr. veľké parkovisko Na Hlinách...Ak by si potreboval dá sa pokračovať. Exaktne, pravdivo...

lol, je to možné no zaujímavé že sú to ulice čo by si najmenej čakal...na periférii (nie je to zvláštne :-) ??) v centre je to ostuda, ak si z TT tak v centre je dlažba len sem tam, všade sú dodrbané x krát poprelievane, porezané a opat opravované asfalty a o ešte komunistických lampách zo 60 rokov (štefanikova napr., alebo žiadne halenárska napr....) ani nehovorím. (Zdroj: SNK, <http://www.trnava-live.sk>)

Zdroj: Slovenský národný korpus

Príklad č. 2 je príspevok v internetovej diskusii. Autor tu využíva LOL a zároveň ROFL, čo je skratka pre *rolling on the floor laughing* – šúľať sa zemi od smiechu. Zároveň autor používa emotikony a xD, čo znamená veľký smiech, ktorý je umocnený prehnánym množstvom D.

Príklad č. 2: Používanie LOL, ROFL a xD v internetovej diskusii

Obrázok 1: Screenshot komentáru z internetovej diskusie k príkladu č. 2

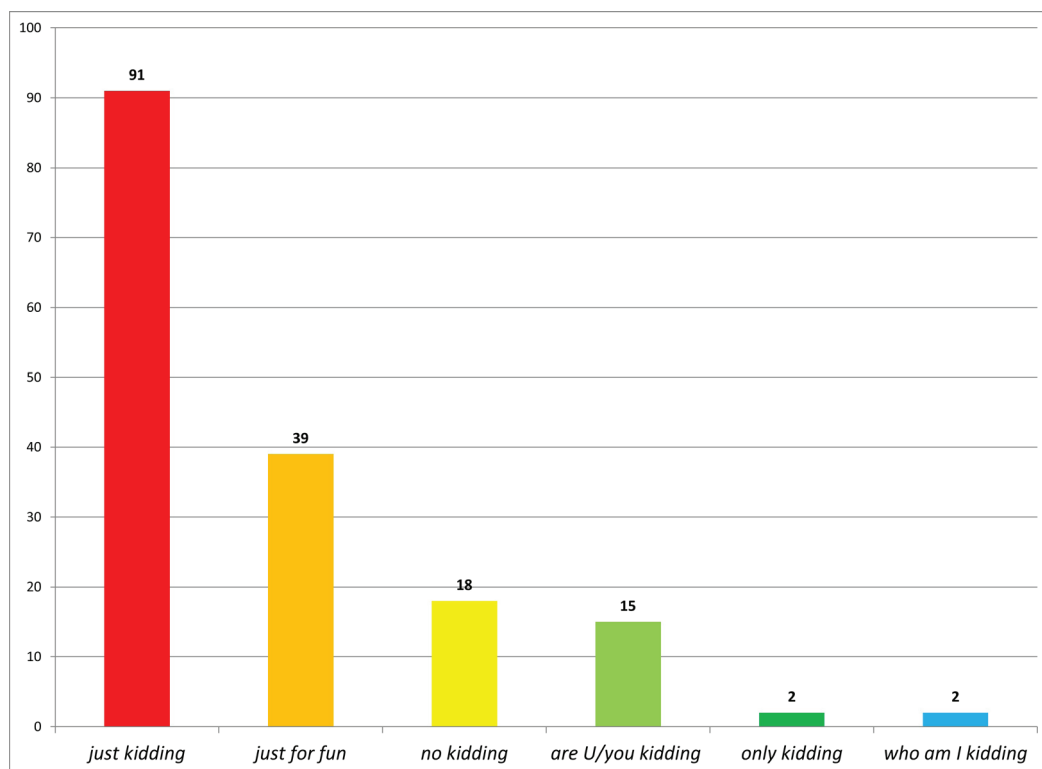

Príklad č. 3: Využitie výrazov LMAO a :D, xD v internetovom denníku školáčky. (V korpuse zachované, no dnes už na webe nedostupné.)

Zdroj: Slovenský národný korpus

Iné anglické skratky a výrazy vyjadrujúce zábavu sú JK (just kidding – len žartujem/len vtipkujem) a J4F (just for fun – len pre zábavu). No tieto sa v skratkovej podobe v slovenskom webovom korpuse nevyskytujú. Používajú sa však v neskrátenej forme. *Just kidding* sa vyskytuje v korpuse deväťdesiatjedenkrát (0,02 na milión) a *just for fun* tridsaťdeväťkrát (0,01 na milión). Ďalšie používané frázy sú: *only kidding*, *no kidding*, *who am I kidding*, *are U/you kidding*. Ide o anglické frázy, ktoré sa vyskytujú v slovenských textoch. Frázy *you gotta be kidding me* (musíš si zo mňa robiť žarty) a *I am kidding* (vtipkujem) sa vyskytovali raz.

Graf 1: Využívanie anglických fráz vo webovom korpuse SNK

Zdroj: Vlastné spracovanie

Záver

V súvislosti s analýzou anekdot z komunikačno-pragmatického hľadiska sa potvrdila téza J. Sokolovej: „V lingvistickej sémantike hovoriaci aj adresát figurujú v zmysle osoby a komunikačnej roly. Oba sú behaviorálno-akčné bytosti, ktoré sú situované v sociálnom kontexte, majú osobnú skúsenosť, osobné záujmy, hodnoty, potreby, ciele a pri svojich životných aktivitách ťažia z koordinácie spontánneho správania a cieľavedomého konania. Ich jazykové aktivity (t. j. jazykové správanie a konania) zahŕňajú akvizičné, komunikačno-operačné a recepčné praktiky [...]. Hovoriaci aj adresát sú členmi jazykového spoločenstva – majú svoj sociálny status a sociálnu rolu – aktérmi komunikačnej udalosti, explicitne alebo implicitne vyjadrenými

participantami v propozícii, vo výpovedi alebo v texte, disponujúcimi komplexami skúseností a znalostí“ (Sokolová, 2021, s. 152 – 153).

Výstavba textu anekdoty/vtipu je špecifická zdvojenou komunikáciou, ktorá prebieha simultánne. Na jednej strane je to reálne sa odohrávajúci komunikačný akt medzi interpretom anekdoty/tým, kto ju deklaruje, resp. neznámym pôvodným tvorcom a adresátom – aktuálne načúvajúcim interpretovanému či reinterpretovanému textu. Na druhej strane to môže byť jeden z aktérov anekdoty s narativizovaným režimom. Ten je účastníkom rečového aktu modelovaného v anekdote, má gramatikalizovanú podobu. J. Sokolová vo svojich početných vedeckých štúdiách a monografiách používa pojem lokútor ako „spoločné označenie pre personického účastníka komunikácie – hovoriaceho (prvú osobu) a adresáta (druhú osobu)“ (Sokolová, 2021, s. 153). V prípade krátkeho textu anekdoty nelokútorom je interpret anekdoty, ale jeden z lokútorov je ten, ktorý nesprávne porozumel použitiu zámena vy (2. osoba pl.) a dožadoval sa ním anticipovaného Vy – konvencie vykania ako komunikačnej zdvorilosti. Podobne je to v prípade interakcie komunikujúcich aktérov, ktorí sa nepoznajú, tu je pre komunikačnú konvenciu signifikantné situovanie rečového aktu do verejného priestoru (ulica, autobusová zastávka, dopravný prostriedok: vo vlaku, v lietadle a pod.).

V anekdotách zo školského prostredia je tykanie a vykanie indikátorom sociálnej roly aktérov, a to roly žiaka, ktorému sa tyká, a roly učiteľky/učiteľa, ktorej/ktorému sa vyká. Ide primárne o reflexiu statusu učiteľa, pretože v dialógoch medzi rodičom a dieťaťom je tykanie zastúpené symetricky.

Spoločenský status sa reflektuje tykaním (zámerným obchádzaním vykania) v prípade anekdot o Rómoch, ale aj záhorákoch, východniaroch, v prípade ruského jazyka sú opísané vtipy o Čukčoch, ale aj Gruzíncoch. Motivácia pochádza z ich vlastného rečového prejavu, nedokonalého zvládnutia gramatického systému a komunikačnej zdvorilosti nimi samými v bežnej reči. „Komunikácia predpokladá jednak znalosť triedy proprií, do ktorej spomínaný objekt patrí, jednak realizáciu referenčného vzťahu. Vedenie o onymickom objekte má teda v komunikácii dve zložky. Prvým stupňom poznania je uvedenie si triedy jeho onymických objektov, do ktorej pomenovacia lexéma patrí, druhou zložkou je realizácia referenčného vzťahu k danému onymickému objektu, ktorá implikuje viac-menej širokú znalosť o jeho povahe, vlastnostiach a charakteristických znakoch“ (Blanár, 2004, s. 11). V prípade anekdot s témou porozumenia Angličanovi španielsky hovoriacim je motiváciou pointy neschopnosť dekodovať zmysel výpovede Angličanov, pretože španielsky jazyk má inú zvukovú realizáciu fonémy *h* a inú zvukovú realizáciu fonémy *ch*.

V komunikačno-pragmatickej analýze anekdoty je zjavné, že vtip, resp. zmysel anekdoty sa buduje na znalosti či neznalosti, resp. neuplatňovaní deklaratívnych znalostí a procedurálnych znalostí súvisiacich s rečovým aktom (vyobrazovaným v anekdote) a so širším jazykovo-kultúrnym kontextom daného jazykového spoločenstva, napríklad fungovania antroponým. Deklaratívne znalosti, t. j. *vedieť čo*, a procedurálne znalosti, t. j. *vedieť ako* dané znalosti aplikovať, uplatňovať. Pre účastníkov komunikačnej interakcie, a to tak priamej, ako aj nepriamej – modelovanej v texte – má dôsledky, na základe ktorých niektorý z aktérov anticipuje, resp. tvrdí. J. Sokolová hovorí, že „znaková a funkčná disponibilita antroponým má pre neho charakter presupozície a referenčnej identifikácie“ (2021, s. 154). Osobné mená, ktoré sa vyskytujú v tu prezentovaných anekdotách, plnia funkciu fatickú: odrážajú stránku vzťahovosti: na osi nadriadený – podriadený (poručík – vojak, učiteľ – žiak), na osi oficiálny – neoficiálny (anekdoty o politikoch), expresívno-emocionálny (zať a svokra). V anekdotách o politikoch a osobnostiach verejného života hovoriaci aktér sa orientuje

v kontexte, ktorý má východisko v spoločensko-politickej realite, a oslovenie používa v zmysle konvencií a zachováva istú mieru oficiálnosti (Lenin, Iljič, Leonid Iljič Brežnev).

V anekdotách sa používajú bežné propriá – krstné mená mužov a žien tak, ako je to v reálnom diskurze uzualizované (je to súčasť komunikačnej stratégie smerujúcej k uveriteľnosti paradoxu ako podstaty vtípu), identifikujú hovoriaceho aktéra a aktéra – adresáta, ale nemajú konkretizačný potenciál, neplnia individualizačno-určujúcu funkciu. Vlastné meno tu znamená neurčitú osobu, ktorá je nositeľom signifikantných znakov osôb danej triedy: *Móricko, Dežko, Jano, Mara* a pod. Ide o použitie mena ako prototypu a identifikácia partnera vo vyobrazenej komunikačnej interakcii je jeho zdanlivou verifikáciou, čo však adresát anekdoty vie. Tu platí: „Referenčná identifikácia sa uskutočňuje pomocou jazykového pomenovania, ktoré je ako formálna stránka komunikačného onymického znaku nositeľom encyklopedickej informácie o onymickom objekte. Pri vedeckej rekonštrukcii onymickej sémantiky (modelovej hodnoty v systéme) referenčná identifikácia ustupuje do úzadia“ (Blanár, 2004, s. 11).

V súvislosti s anekdotami o politikoch treba spomenúť aj novovznikajúce, ktoré politika ani priamo a oficiálne nepomenujú, ale zachovávajú krstné meno a vytvoria nové priezvisko, v ktorom sa premietajú signifikantné vlastnosti danej osobnosti, resp. status, ktorý mu societa dala, takým príkladom je pomenovanie *Igor Všemúdry* z knihy *Igor a jeho družina*. Tu tiež platí, že „volba a dávanie mena predstavujú sociálno-psychologickú kategóriu mentálnosti ako duchovno-duševnej dispozície, ktorú nemožno objektívne empiricky uchopiť“ (Debus, 1995, s. 345, cit. podľa Blanár, 2004, s. 11 – 12).

Príklady používaných abreviácií v internetovej komunikácii a ich frekvencia, ako to ukazuje Graf 1 zostrojený na základe vyhľadávania v SNK, sú dôkazom toho, že s meniacou sa sémantickou skupinou konceptu *SMIECH* sa mení aj kultúra zábavy a súčasne časť foriem tradičnej kultúry ustupuje, ba až zaniká.

Všetko, čo táto štúdia na základe analýzy len istej vzorky anekdot priblížila, poskytuje len všeobecný a čiastočne schematický obraz o spôsoboch oslovenia, ktoré používajú aktéri vtípu. No ukázalo sa, že komunikačná interakcia aktérov – postáv anekdoty nie je o nič menej dôležitá ako komunikačná interakcia medzi rozprávačom a poslucháčmi. Príklady sme vyberali na základe princípu *pars pro toto*, t. j. sú orientačné. Jednoznačne však možno tvrdiť, že oslovovanie vo vtipe patrí do epicentra pozornosti adresáta aj adresanta a je podmienkou pochopenia pointy, t. j. toho, čo sa nazýva aj „solou“ vtípu.

LITERATÚRA

Sekundárna literatúra

- АПРЕСЯН, Юрий Дереникович. 2003. Лингвистическая терминология Словаря. In: *Новый объяснительный словарь русского языка. Издание 2-ое, исправленное и дополненное*. Москва: Школа „Языки славянской культуры“, 2003, с. XXII – LII. ISBN 5-88766-035-X.
- BLANÁR, Vincent. 2004. Pragmatickolingvistické metódy a problematika v onomastike. *Jazykovedný časopis*, 2004, roč. 55, č. 1, s. 3 – 19. ISSN 1338-4287.
- BLECUA PERDICES, José Manuel. 2005. *Diccionario avanzado de sinónimos y antónimos de la lengua española*. Barcelona: SPES Editorial, s. L., 2005. ISBN 88-08-06791-2.
- FREUD, Sigmund. 1991. *Totem a tabu. Vtip a jeho vztah k nevědomí (teoretická část)*. Praha: Práh. 1991. ISBN 80-900835-1-X.

- HERETIK, Anton. 2019. *Humor. Psychológia a psychopatológia komiky*. Bratislava: Ikar, a. s., 2019. ISBN 978-80-551-6652-0.
- KRÁLIK, Lubor. 2015. *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda, 2015. ISBN 978-80-224-1493-7.
- КУЗНЕЦОВ, Сергей Александрович. 2000. *Большой толковый словарь русского языка*. СПб: Норинт, 2000. ISBN 5-7711-0015-3.
- LUTHER, Daniel a kol. 2011. Anekdota. Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru. Elektronická encyklopédia [online]. 2011 [cit. 2024-08-16]. Dostupné na internete: <https://www.ludovakultura.sk/polozka-encyklopedie/anekdota/>.
- PISÁRČIKOVÁ, Mária a kol. 2004. *Synonymický slovník slovenčiny*. Bratislava: Veda, 2004. ISBN 80-224-0801-8.
- ПОПОВА, Светлана Андреевна. 2014. Динамические процессы в семантическом поле «смех» (на материале русского языка). *Вестник Новосибирского государственного педагогического университета*, 3 (19), с. 91 – 97. ISSN 2226-3365.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. 1992. *Diccionario de la lengua española. Vigésima primera edición. Tomo II. H-Z*. Madrid: Espasa, 1992. ISBN 84-239-9418-X.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. 2005. *Diccionario del estudiante*. Barcelona: Santillana Ediciones Generales, S. L. 2005. ISBN 84-294-0547-X.
- SOKOLOVÁ, Jana. 2021. Antroponymá v pragmaticko-komunikačných súvislostiach. *Jazykovedný časopis*, 2001, roč. 72, č. 1, s. 151 – 166. ISSN 1338-4287.
- ШМЕЛЕВА, Елена – ШМЕЛЕВ, Александр. 2002. Русский анекдот как текст и как речевой жанр. *Русский язык в научном освещении*, 2002, 2 (4), с. 194 – 210. ISSN 2658-5022 (online).
- УШАКОВ, Дмитрий Николаевич. 2004. *Толковый словарь русского языка*. Москва: Астрель, 2004. ISBN 5-271-00378-7.

Pramene

- ADAMECKÝ, Peter. 2020. *Igor. Neuveriteľné príbehy chrabrého vládcu a jeho družiny*. Žilina: Vydavateľstvo Artis Omnis, 2020. ISBN 978-80-8201-081-0.
- KREKÁNOVÁ, Ivana. 2022. *Etymológia záhadná aj zábavná. Pôvod slov od algoritmu po zavináč*. Český Těšín: MAMAŠ, 2022. ISBN 978-80-8268-040-2.
- Los 100 mejores (o peores) chistes que encontrarás en Internet. Dostupné na: Los 100 mejores (o peores) chistes que encontrarás en Internet (lasexta.com)
- Vtipy a zábavy na Rehot.sk. Dostupné na: <https://www.rehot.sk/>.

Poznámka

Štúdia bola podporená Vedeckou grantovou agentúrou – *projekt VEGA 1/0195/22 s názvom Prirodzené tlmočnické zručnosti u dvojazyčných a viacjazyčných detí*.

.....

prof. PaedDr. Zuzana Kováčová, PhD.

Katedra slovanských filológií

Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre

Štefánikova 67

949 01 Nitra

Slovenská republika

zkovacova@ukf.sk